

## บทบรรณาธิการ

### บทบาทของนักวิชาการปัญญาชน ในการเปลี่ยนแปลงสังคม

เมืองไทยในรอบ 3-4 เดือนที่ผ่านมาเป็นช่วงของพัฒนาการที่สำคัญช่วงหนึ่งในประวัติศาสตร์ การเปลี่ยนแปลงสังคมไทย แม้ว่าการเลือกตั้งทั่วไปเมื่อกลางเดือนเมษายนจะไม่ได้ก่อให้เกิดอะไรใหม่ๆ ขึ้นมากนัก แต่อย่างน้อยการที่การเลือกตั้งผ่านพ้นไปด้วยความเรียบร้อย ท่ามกลางกระแสข่าวรัฐประหาร และความกดดันจากฝ่ายที่มีอำนาจ ก็เป็นสิ่งใหม่ในตัวของมันเอง (เพราะมีน้อยครั้งมากที่รัฐบาลจะอยู่ครบเทอม 4 ปี และจัดให้มีการเลือกตั้งใหม่) พัฒนาการครั้งนี้ให้เห็นว่า อำนาจต่อรองของประชาชนที่ต้องการประชาธิปไตยแบบรัฐสภายังอยู่ในระดับสูง แม้ว่าจะไม่สูงเท่ากับในช่วงหลัง 14 ตุลาคม 2516 ถึงก่อน 6 ตุลาคม 2519 ก็ตาม

ในสถานการณ์ปัจจุบันที่ดูเหมือนว่าจะมีบทบาทในการเปลี่ยนแปลงหรือต่อต้านการเปลี่ยนแปลงสังคมไทยมากที่สุด ก็คือ ทหาร นักการเมือง เจ้าที่ดิน นายทุน นักธุรกิจ ข้าราชการระดับสูง ขณะที่นักวิชาการ ปัญญาชนจะมีบทบาทลดลง ขบวนการนักศึกษา, กรรมกร และกลุ่มพลังผลักดันอื่น ๆ ก็อาจจะซบเซาลงเช่นกัน เมื่อเปรียบเทียบกับสถานการณ์ช่วงปี 2516-2519

การกล่าวว่ นักวิชาการปัญญาชนจะมีบทบาทน้อยลงนั้น เราหมายถึงบทบาทในการผลักดัน, วิเคราะห์, เสนอแนะ, ปฏิบัติ เพื่อให้สังคมพัฒนาไปในทางที่เจริญรุ่งเรืองขึ้น เป็นธรรมมากขึ้น และเป็นมนุษย์มากขึ้น (การมีสิทธิเสมอภาค เสรีภาพ และการไม่ถูกกดขี่ขูดรีด) เพราะเราเชื่อว่า นี่ควรจะเป็นบทบาทที่สำคัญที่สุดของนักวิชาการปัญญาชน นักวิชาการบางคนอาจจะเห็นแย้งกับเราในแง่ที่ว่า ถ้ากล่าวในเชิงปริมาณแล้ว นักวิชาการเข้าไปทำงานทั้งในคณะรัฐบาล ระบบราชการ และเอกชน มีจำนวนเพิ่มมากขึ้น และได้รับตำแหน่งความรับผิดชอบสูงขึ้น บางคนได้เป็นถึงที่ปรึกษานายกรัฐมนตรี หรือรัฐมนตรีช่วย ๆ ดังนั้น พวกเขาจึงน่าจะมีความสำคัญสูงขึ้นไปมากกว่าที่จะลดลง

ปัญหาที่ต้องถกเถียงกันก็คือ นักวิชาการที่เห็นกันว่ามีบทบาทความรับผิดชอบสูงเหล่านั้น มีบทบาทสูงในการเปลี่ยนแปลงสังคมให้เจริญก้าวหน้าขึ้นหรือว่ามีบทบาทสูงในการต่อต้านการเปลี่ยนแปลงสังคม, มีบทบาทสูงในการทำให้สังคมมีความเหลื่อมล้ำค่าสูง มีปัญหามากขึ้นกันแน่?

(8)

แต่ไหนแต่ไรมา เรามักมีความเชื่อกันว่านักวิชาการนั้นเป็นกลาง เป็นผู้แสวงหาความจริง และทำอะไรตามหลักการ ตามหลักวิชา ซึ่งต้องถูกเสมอแต่เดี๋ยวนี้เราฉลาดมากขึ้นพอที่จะรู้ว่า วิชาการทั้งหลายเหล่านั้นล้วนแต่เป็นสิ่งที่คนที่มีฐานะทางสังคมที่แน่นอนในแต่ละชั้นตอนของประวัติศาสตร์ของสังคมเฉพาะเจาะจงสร้างขึ้นมา เพื่อประโยชน์ของชนชั้นนำในสังคมนั้น ๆ เป็นประการสำคัญ และเป็นประโยชน์ต่อประชาชนทั่วไปเป็นอันดับรอง วิชาการยังพัฒนาไปในระดับสูงเท่าไร ก็ยิ่งผูกขาดในมือคนส่วนน้อย ยังมีราคาแพง และประชาชนยังเข้าถึงได้ยากมากขึ้นเท่านั้น (เช่นวิชาการเกี่ยวกับอวกาศ, คอมพิวเตอร์ ระดับสูง, การแพทย์ ฯลฯ)

วิชาการส่วนใหญ่พัฒนาขึ้นมาเพื่อสนองความต้องการทางวัตถุของมนุษย์ วิชาการส่วนใหญ่จึงเป็นเรื่องของการพัฒนาความรู้ไปประยุกต์ใช้ หรือเทคโนโลยี และนักวิชาการก็เป็นเพียงเทคโนโลยีหรือนักวิชาการผู้ทำงานรับใช้ระบบเศรษฐกิจสังคม เพื่อให้สังคมผลิตได้มากขึ้น, มีประสิทธิภาพขึ้น และขยายตัวต่อไปได้เรื่อย ๆ แม้วิชาการด้านสังคมศาสตร์, มนุษยศาสตร์ จะดูเหมือนว่า ไม่ได้พัฒนาไปในทางที่จะสนองความต้องการทางวัตถุของมนุษย์โดยตรง แต่จริง ๆ แล้วในยุคสมัยของการขยายตัวของเศรษฐกิจทุนนิยมโลกในปัจจุบัน วิชาการด้านนี้ก็พัฒนาไปเพื่อที่จะเพิ่มประสิทธิภาพให้กับการจัดองค์กร การปกครอง เศรษฐกิจ และชีวิตทางวัฒนธรรมของมนุษย์ ทำให้การจัดองค์กรทางสังคมของมนุษย์เอื้ออำนวยต่อการผลิต การบริโภค การสะสมและขยายทุนนั่นเอง

ยิ่งระบบเศรษฐกิจทุนนิยมโลกพัฒนาไปมากเท่าใดการแข่งขันกันก็ยิ่งละเอียดมากขึ้น และวิชาการทางด้านสังคมศาสตร์ก็ยิ่งถูกแบ่งซอยให้เป็นวิชาเฉพาะที่มีลักษณะเป็นวิชาชีพมากขึ้น ปัจจุบันนักสังคมศาสตร์ถูกทำให้มีสภาพเป็นเทคโนโลยีทางสังคมที่เชี่ยวชาญเฉพาะสาขาของตน เพื่อเพิ่มผลผลิตและประสิทธิภาพให้ระบบเศรษฐกิจสังคมมากขึ้น ความเป็นปัญญาชนที่สนใจแสวงหาความจริงที่อยู่นอกเหนือกรอบปรัชญาทุนนิยม แสวงหาสังคมที่มีความหมายมากกว่าสังคมผู้บริโภคนิยมลดลง ทุกวันนี้เราจะพบคอกเตอร์หรือผู้เชี่ยวชาญที่ปราศเปรี๊ยะในสาขาวิชาของตน แต่ใจเขาในเรื่องเศรษฐกิจการเมืองสังคมได้ อยู่บ่อย ๆ

นักวิชาการที่เข้าไปทำงานรับใช้ระบบไม่ว่าจะภายใต้การเมือง ข้าราชการ หรือเอกชนที่แสวงหากำไรสูงสุด บางคนอาจจะกำลังคิดว่าสิ่งที่เขากำลังทำอยู่ก็คือการแสวงหาความจริง กำลังแสวงหาสังคมที่มีความหมาย แต่ความจริงหรือความหมาย ในทัศนะของเขาส่วนใหญ่คือความจริงของสังคมทุนนิยมที่เน้นในเรื่องปริมาณและประสิทธิภาพการผลิต และความหมายก็คือการทำให้สังคมไทยก้าวไปถึงสังคมที่ (เขาคิดว่า) ทันสมัยแบบตะวันตกหรือญี่ปุ่น พวกเขาคิดว่าเขากำลังเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงสังคม แต่แท้ที่จริงเขาก็เป็นเพียงผู้ตามเป็นผู้ช่วยพัฒนาระบบที่มีปัญหาให้แข็งแรงขึ้น หรือให้ความมียศหุ่นชั้น

พอที่จะดำรงอยู่ต่อไปได้อีกเรื่อย ๆ โดยไม่คิดที่จะเปลี่ยนแปลงโครงสร้าง เพื่อแก้ไขค่านิยมของปัญหาอย่างจริงจัง ๆ จัง ๆ

แต่ละ ในหมู่นักวิชาการที่ทำงานภายใต้ระบบที่ใหญ่โตแข็งแรงนั้นก็อาจจะมีความเห็นที่ตรงกันที่ว่า เขาอยู่ที่ไหน, กำลังทำอะไรอยู่ และในระยะยาวแล้วเขาต้องทำอะไร หลายคนไม่มีทางเลือกอื่นนอกจากต้องทำงานภายใต้ระบบ และต่อสู้กับระบบไปพร้อมกัน บางคนสนับสนุนนโยบายปฏิรูปของรัฐไม่ใช่เพราะคิดว่ามันเป็นค่าตอบแทนสำเร็จรูป แต่เพราะคิดว่ามันจะเป็นหนทางที่จะทำให้มีโอกาสที่จะพัฒนาเปลี่ยนแปลงต่อไปได้อีกเรื่อย ๆ เพื่อสร้างสังคมที่ยั่งยืนกว่าเดิมในวันหลัง

ความแตกต่างระหว่างนักวิชาการที่เป็นนักวิชาชีพแบบเทคโนแครต และนักวิชาการปัญญาชนก้าวหน้าไม่ได้อยู่ที่ฝ่ายหนึ่งนิยมการเข้าไปด้วย เพื่อมีโอกาสลงมือปฏิบัติ และอีกฝ่ายวิเคราะห์วิพากษ์วิจารณ์ ความแตกต่างนั้นเริ่มจากการมีทัศนคติต่อวิชาการ, ต่อเป้าหมายการสร้างสรรค์สังคมที่ต่างกัน ซึ่งนำไปสู่จุดยืนที่ต่างกัน การเป็นนักวิชาการแบบเทคโนแครต ถ้าหากเขาไม่รับใช้กลุ่มผลประโยชน์ระดับสูงอย่างสุดจิตสุดใจแล้ว ก็มีส่วนที่เป็นประโยชน์อยู่บ้างเพียงแค่เป็นบทบาทที่มองในแง่ของทิศทางการเปลี่ยนแปลงทางสังคมอันยาวไกลแล้ว ยังเป็นบทบาทที่จำกัดอยู่มาก นักวิชาการควรจะเป็นทั้งนักวิชาชีพที่เก่งในสาขาของตนและเป็นปัญญาชนที่สนใจเรื่องต่าง ๆ อย่างรอบด้านเป็นผู้นำในการคิด วิเคราะห์ เสนอแนะ และทำทนาย ไม่ใช่เป็นเพียงผู้ตาม หรือที่ปรึกษาทางด้านเทคนิคที่ปรับตัวเองให้เข้ากับนโยบายของคนอื่นเท่านั้น

นักวิชาการปัญญาชน จะต้องศึกษาถึงปัญหาของสังคมอย่างเจาะลึก และรอบคอบ โดยไม่ติดอยู่ในกรอบที่คับแคบใด ๆ เพื่อที่พวกเขาจะได้สามารถเห็นทิศทางใหญ่ของสังคมและเห็นพลังที่แท้จริงของคนในทิศทางอันสลับซับซ้อนและยาวไกล นักวิชาการปัญญาชนหลงคึกอยู่ใน "ความเชี่ยวชาญ" เฉพาะสาขาของตน ซึ่งมีประโยชน์เฉพาะเพื่อเกื้อหนุนระบบเดิมเป็นหลักเท่านั้น หากเขาจะต้องคอยวิเคราะห์ประเมินบทบาทของตัวเองเพื่อที่จะได้ใช้สติปัญญา และการฝึกฝนที่ต่างจากคนอื่น ไปนำการเปลี่ยนแปลงสังคมให้ก้าวไปสู่ความเจริญรุ่งเรือง เป็นธรรม เป็นมนุษย์อย่างแท้จริง.